

Psychologická příprava — nedílná součást přípravy vojsk

„V každé válce“ psal V. I. Lenin, „je nakonec vítězství podmíněno morálním stavem mas, které prolévají krev“. Ozbrojené síly tvoří totiž jednak bojová technika a jednak lidé, kteří danou bojovou techniku (včetně zbraní) používají. **Rozhodujícím přitom je člověk**, který bojovou techniku obsluhuje. Na mistrovství, s jakým danou techniku ovládá, závisí i efektivnost bojové činnosti.

Bedřich Engels o vlivu člověka a bojové techniky na bojovou činnost napsal: „Celá organizace a bojový způsob armád a tím i vítězství či porážka se jeví závislými na hmotných, tj. materiálních podmínkách; na materiálu lidském a materiálu zbrojním, tedy na kvalitě i kvantitě obyvatelstva a techniky“.

Kvalita a kvantita obyvatelstva povolaného do armády a bojové techniky tvoří hodnotu ozbrojených sil. V ozbrojeném zápase, který je konfrontací dvou, vzájemně si nepřátelských a ničících se ozbrojených systémů bude úspěšnější ten, kdo dovede vnutit protivníkovi své požadavky, svou vůli. Základním předpokladem k tomu je, aby získal převahu.

Převahu můžeme definovat jako rozdíl v hodnotách obou protivníků. Převahu má ten z nich, jehož hodnota je větší.

Kvantitativní hodnota živé síly i bojové techniky každého ozbrojeného systému je dána celkem jednoznačně jejich **počty**. Kvalitu pak tvoří vlastnosti, které můžeme vcelku snadno a přesně určit u bojové techniky, avšak jen vel-

mi obtížně a nepřesně u vojsk. Přitom, a to zdůrazňoval ve svých pracích jak Engels, tak Lenin, **rozhodující je právě kvalita živé síly**, tedy vojsk.

Je tomu tak proto, že jen jejich činnost umožňuje využívat vlastností bojové techniky k ničení nepřítele. Na lidech, jejich schopnostech a vůli bude proto záviset také efektivnost využití dané bojové techniky. Bojová technika je totiž vlastně prostředkem, který prodlužuje nebo násobí lidské možnosti.

Kvalitu živé síly vidíme především v: — morálně politické a psychologické vyspělosti všech příslušníků armády a v jejich přesvědčení o správnosti cílů války a z toho pramenící podpory jejího vedení i za cenu nejvyšších obětí, včetně sebeobětování;

— teoretické, organizační a vojenské hodnotě velitelského sboru, v jeho **zkušenostech a schopnostech tvůrčím způsobem aplikovat získané teoretické znalosti a praktické zkušenosti** na konkrétní situace a v dovednosti maximálně efektivně využívat možnosti bojové techniky, jakož i v umění překonávat všechny obtíže a strádání, jež přináší válka a umět k tomu vést své podřízené;

— praktickém ovládnutí bojové techniky vojsky v jejich technické úrovni a schopnostech vlastností dané bojové techniky využít, v získaných zkušenostech a vynalézavosti.

Ne náhodou je **morálně politická vyspělost** všech příslušníků armády, jejich

chápaní a podpora cílů války uvedena na první místo.

V. I. Lenin o tom napsal: „Přesvědčení o spravedlnosti války pozvedá ducha vojáků a nutí je překonávat obrovské útrapy“. Hrdinství sovětských vojáků za Velké vlastenecké války tato Leninova slova plně potvrdilo a prokázalo jejich životnost.

Jestliže morální stav vojsk byl důležitým faktorem ve všech minulých válkách, vystupuje do popředí tím spíše v soudobých podmínkách. Změny, k nimž v posledních letech ve výzbroji a tím i ve vojenství došlo, **způsobilý růst požadavků na morální a s ní bezprostředně související psychologickou složku** všech vojáků a tím i význam morálně politického faktoru v soudobé válce.

Plnění velkého počtu obsahově širokých úkolů, nutných k úspěšnému vedení války, si totiž vyžadá nadměrné úsilí bojujících stran jako celků. **Úspěšnější přitom bude ta z nich, která dokáže maximálně zmobilizovat, využít a udržet nejen materiální (ekonomické), ale především duchovní síly lidu pro vítězství nad nepřitelem, ta z nich, která uplatní lépe svůj morální potenciál.**

Předpoklady k dosažení vysoké úrovně morálního potenciálu má především stát, jehož obyvatelstvo je schopno se snadněji a po delší dobu vyrovnávat s obrovskými zatíženími války, způsobenými ztrátami, strastmi a dokonce i dílčími porážkami, být v podmínkách používání jaderných zbraní dokonce s krutými až katastrofálními následky. Současně však neztratí vůli k boji a k dosažení konečného vítězství i za cenu dalších obětí, případně sebeobětování. Příkladem o tom podalí sovětské vojáky za Velké vlastenecké války víc než dost.

Reálnější vyhlídky na úspěch bude mít za této situace proto ta bojující strana, u níž **jsou zájmy vládnoucích sil a širokých vrstev obyvatelstva shodné**. Takovým typem státu je v soudobých podmínkách **socialistický stát**.

Bezprostřední zainteresovanost v boji na splnění stanovených cílů bojové činnosti se projevuje **jednak vysokou aktivitou jednotlivců i armády jako celku a jednak vůlí a tím také schopností lépe snášet útrapy, těžkosti a všechny negativní jevy**, jež sebou každá válka nese.

Aktivita jednotlivců i vojsk se může projevit především:

— dosahováním maximálního mistrovství v plnění funkce či úkolů, které jsou jednotlivcům nebo i jednotlivým organizačním celkům určeny,

— uplatňováním široké iniciativy s cílem splnit stanovený úkol co nejlépe, v nejkratší době a s minimálními ztrátami,

— soustavným zdokonalováním a případně hledáním nových výhodnějších způsobů vedení bojové činnosti.

Nemůže být aktivita tam, kde voják neví proč bojuje, kde pochybuje o spravedlnosti vedení války a je dokonce v bojové činnosti držen proti své vůli jen silou, násilím.

Všechno to názorně dokumentuje význam morálně politického činitele, který je praktickým uplatněním morálně politického potenciálu v bojové činnosti vojsk.

Morálně politický potenciál je souhrn morálně politických hodnot zakotvených ve společenském vědomí. Je to jakýsi reservoar, z něhož stát nebo koalice států čerpá síly k plnění úkolů politiky.

Morálně politický potenciál však sám o sobě ještě neznámá, že musí být plně využit. Ukazuje jen **možnou duchovní sílu národa, státu či koalice států. Její praktické uplatnění je věcí politického vedení.**

Vzhledem k nebezpečí třetí světové války je žádoucí dosáhnout co největšího stupně morálně politického potenciálu zejména v armádě. **Základní buňku morálně politické síly armády tvoří duševní síly vojáka.**

Pod pojmem **duševní síly vojáka** je třeba rozumět aktivní, cílevědomý projev jeho vědomí, citů vůle, projevující se ve schopnosti obstát ve všech těžkostech války a za všech podmínek i za cenu sebeobětování splnit svou vojenskou povinnost.

Duševní síly vojáka jako součást jeho společenského vědomí, jsou jednotou objektivního a subjektivního. Jejich objektivnost určuje to, že jsou odrazem společenského zřízení, společenského bytí a také to, že jejich vnější projev je konkrétní, to znamená, že jej vyjadřují jednání, činy. Subjektivní stránka je v tom, že schopnost vojáka plnit svou vojenskou povinnost ovlivňuje jeho vlastní vědomí.

Duševní síly v podstatě tedy zahrnují jednak **společensko-ideologické a jednak společensko-psychologické prvky**. Společensko-ideologické prvky duševních sil jsou výchovnými. Jsou uvědomělým odrazem společenského bytí, uvědomělým odrazem existujících společenských vztahů.

Na rozdíl od společensko-ideologických prvků, které se formují v průběhu výchovy k uvědomělé činnosti, **vyvíjejí se společensko-psychologické prvky do určité míry živelně pod vlivem prostředí a**

podmínek. Jejich podstatu tvoří životní prostředí, názory, dojmy a nálady.

Na vytváření představ a názorů se do značné míry podléhají bojové tradice, vlastenecké city, zvyklosti, zkušenosti, armádní zvyky apod. Jde vesměs o činitele, kteří se stávají součástí vědomí každého vojáka v průběhu jeho formování a mají vcelku stabilní charakter, neodrážejí momentální stav vojáků.

Konkrétní stav vojáků je projevem všech společensko-psychologických prvků, včetně jejich emocí a nálad. A právě ty mohou jednat jak jednotlivců, tak celých kolektivů značně ovlivnit. V některých případech mohou dokonce převládnout a stát se určujícími. V tomto případě pak platí zásada nejslabšího článku.

K jevům, které ovlivňují nálady vojsk patří **dosazené úspěchy, nebo naopak neúspěchy** a to, jak ukazují zkušenosti z Velké vlastenecké války, nejen vlastní, ale i sousedů, popřípadě i jiných úseků fronty. Kromě nich k nim patří všechny překážky, těžkosti a strádání v boji.

Při soudobých mohutných prostředcích ničení ovlivní psychický a tím morálně politický stav vojsk nesporně také ztráty. Čím budou vyšší a neočekávanější tím bude jejich demoralizující účinek na vojska větší.

Jak je tedy zřejmé, tvoří všechny prvky duševních sil jeden celek, jsou spolu

v dialektické jednotě. Nepřítomnost nebo slabost některého z nich zákonitě nepříznivě ovlivní morálku vojsk a tím i jejich bojeschopnost. Hodnota bytí silné vůle, neopracující se o vnitřní přesvědčení o správnosti věci, za níž bojuje, se snižuje, popřípadě také i ztrácí v důsledku nejasností a pochyb, ale také těžkosti. A naopak silná vůle spolu s vnitřním přesvědčením je hnacím motorem nejen za splnění povinností, ale vyvolává nadšení, obětavost a hrdinské činy.

Formování duševních sil vojáků je proto velmi důležitou součástí přípravy vojsk k vedení bojové činnosti. Jeho cílem je dosáhnout maximální sblížení, ne-li ztotožnění osobních potřeb s potřebami společnosti a kolektivu. Splnění tohoto požadavku je úkolem morálně politické a psychologické přípravy, která musí být jednotným procesem.

V naší armádě půjde o to, abychom na základě formování materialistického světového názoru a vytvoření tomu a bojové činnosti odpovídající psychiky člověka dosáhli u vojáků takových morálně bojových vlastností, které jim umožní plnit úkoly obrany socialistické vlasti za všech situací, k nimž v eventuální přísti válce může dojít, s **maximálním efektem a vírou v konečné vítězství.** K tomu musí být zaměřena nejen morálně politická ale i psychologická příprava vojsk již nyní v míru a za války ještě více prohloubena.

Úloha, místo a podstata psychologické přípravy vojsk v soudobých podmínkách

Psychologická příprava vojáků bezprostředně souvisí s morálně politickou přípravou vojsk. **Je to jednotný, neoddělitelný proces výchovy. Obě přípravy na sobě závisí a podporují se.** Mají společný objekt působení — vojáka, v jehož jednání se projevují nejen morálně politické, ale také psychologické vlastnosti.

V jednotném procesu morálně politické a psychologické přípravy je **rozhodující a hlavní morálně politická příprava.** Ona je základem vysokého morálního ducha vojsk, jejich hluboké ideové přesvědčenosti, politického uvědomění a oddanosti věci komunismu. Komunistické přesvědčení způsobuje, že psychické vlastnosti vojáků jsou trvalejší a pevnější.

Zachování bojeschopnosti za všech podmínek ve značné míře závisí na **přesnosti a spolehlivosti jednání nejrozličnějších kategorií za všech situací.**

Účinek soudobých zbraní, vysoké fyzické i duševní vypětí, nepřetržitost a intenzita bojové činnosti, rychlé změny situací a další charakteristické rysy sou-

dobého boje a operací mohou u jednotlivých vojáků, popřípadě skupin či dokonce určitých organizačních celků **vyvolat těžký morální ořes. V těchto momentech hrají rozhodující úlohu velitelé a politické orgány.**

Na nich, na jejich osobním sebeovládání, pevnosti, tvrdosti a nepřetržitosti ve velení závisí, jak rychle se podaří překonat záporné následky situace a zachovat morální sílu vojsk. Úspěšné a rychlé řešení tohoto problému ukazuje na úroveň stranickopolitické práce a tím také na kvalitu morálně politické a psychologické přípravy.

Pro úspěšnou morálně politickou a psychologickou přípravu jsou u nás všechny podmínky: nejpokrokovější společenský řád, marxisticko-leninská ideologie, morálně politická jednotá, vědecké řízení všech oblastí života našeho státu — včetně výstavby ozbrojených sil — Komunistickou stranou Československa.

Morálně politickou a psychologickou přípravu, jak ukazují sovětské i naše zku-

šenosti, je účelné organizovat v podstatě podle navzájem zcela souvisejících, prolínajících se a doplňujících principů a to:

- jako systematickou ideologickou práci (sem patří také agitační, propagační a ostatní masová práce),

- jako jednotu ideologického a psychologického působení,

- s maximálním využitím úspěchu vědy ve výchovném procesu.

Hlavním článkem celého výchovného procesu je systematické ideologické působení. Jeho obsahem jsou především:

- důsledná propaganda marxismu-leninismu nejen v teorii, ale také v praxi denního života jako usnesení KSČ a vlády Československé socialistické republiky;

- každodenní vysvětlování otázek vnitřního a mezinárodního života státu a celé socialistické soustavy, jejího boje za mír, jakož i nebezpečí ze strany imperialismu a z toho plynoucí význam naší soudržnosti ke státům Varšavské smlouvy a RVHP;

- objasňování agresivních snah imperialismu, jeho nenávisti k našemu socialistickému zřízení a odhalování jeho hrozných příprav k rozpoutání světové války v kteroukoli dobu a pokud možno s překvapením.

Důležitým principem výchovy vojáka je **jednota ideologického a psychologického působení.** Ideologie působí na masy nejen přímo, bezprostředně, ale také zprostředkovaně, přes psychologii společnosti. **Ideologie působí na konkrétní stav společenského vědomí,** veřejné mínění, duševní atmosféru, veřejnou náladu, velmi napomáhá společenským vztahům v regulování sociálních vztahů, konkretizuje obecné principy, hesla, postavení v realitě, tedy i bojové situace.

Tak se **vzájemné působení ideologie a psychologie** společnosti uskutečňuje nejen ve sféře ideí a emocí, ale i v praxi v procesu osvojování určitých idejí.

Člověk, v jehož vědomí převládá na určitých podmínkách negativní psychologické prvky, může v kritických chvílích **podlehout proudu záporných citů,** jako jsou strachy, zbabělost, panika apod. V psychologické oblasti se totiž daleko snadněji zachovávají a ujmají právě nízké city. To je také důvod, proč je také v soudobých buržoazních armádách kladen takový důraz na přípravu vojáka v oblasti sociální psychologie.

Dlouhodobé napětí a nebezpečí, které sebou nese válka, mohou způsobit **nerovnováhu vyčerpání.** Jejím důsledkem může být roztrázenost, nepřesnost, zkreslené vyhodnocování situace a z toho vyplývající chyby. Následky chybného jednání

ni v soudobé válce mohou být nedozírná a v některých případech pro některé organizační celky dokonce katastrofální.

K překonání ztrnutí, netečnosti a skleslosti jednotlivých vojáků i určitých celků, jak ukazují zkušenosti z Velké vlastenecké války, postačí rázný podnět, osobní příklad odvážlivce, přesvědčivý rozkaz a pevné slovo velitele a politického pracovníka. Vojákovitě to pomůže přemoci psychickou slabost a nabývat převahy vědomí vojenské povinnosti, disciplinovanost, odpovědnost a vlastenectví.

Tyto skutečnosti jen dokumentují jednotu ideologického a psychologického působení. Ukazují, že **psychologie aktivně pomáhá ideologii,** že ji přímo ovlivňuje, přispívá k jejímu zkvalitnění a rozvoji. Ideologie čerpá z kladných zkušeností, úspěchů, hrdinství a jejich zobecněním je popularizuje.

Ideologické působení na vojáky sílí s tím, jak se přibliží k mínění kolektivu, k novým proudům a tendencím, specifickým zvykům a obyčejům, jak dalece se tedy bere v úvahu **psychický stav daného kolektivu.**

A tak cílem procesu morálně politické a psychologické přípravy je nejen formování přesvědčenosti a připravenosti k válce, ale i **vytváření soustavy citů, zvyků, tradic a psychologických vlastností.**

Především půjde o to, aby **voják nahyl zkušenosti** se sebekontroly, ze způsobů potírání jedněch, v podstatě negativních citů (strachu, bezradnosti apod.) a z posilování citů druhých, které mu pomáhají k splnění stanovených úkolů. K těmto druhým citům patří například nenávist k nepříteli, smysl pro povinnost, snaha co nejvíce přispět k vítězství nad nepřitelem apod.

Vypěstování kladných psychologických vlastností vojáků je cílem psychologické přípravy, je výsledkem jí používaných forem.

Nejúplněji se princip jednoty ideologického a psychologického působení projevuje zejména při **náročných cvičeních,** přibližujících se maximálně bojovým podmínkám. V jejich přípravě a průběhu můžeme nejen rozvíjet a upevňovat **potřebné vlastnosti vojáků, ale také odhalovat a odstraňovat nedostatky.**

Uplatnění komunistické ideologie je součástí vojenské politiky strany. Předpokládá nejen hluboké zvládnutí marxismu-leninismu a jeho důsledné využívání v praxi, ale také **vyšší znalosti psychologie a pedagogiky.** Jen tak totiž můžeme dosáhnout maximálních výsledků v rozvíjení morálně politického poten-

ciálu a v jeho praktickém uplatnění v různých bojových situacích.

Správné psychologické působení a výchova předpokládá znalost pravděpodobných situací, k nimž bude v průběhu bojové činnosti docházet, a reálné předvídaní působení těchto situací jak na jednotlivce, tak i na kolektivy. To umožní včas připravit a provést taková opatření, která vyloučí demoralizaci vojsk a případnou jejich nebojeschopnost. **Hledání obsahu těchto opatření a v jejich duchu vedená výchova vojsk jsou základem psychologické přípravy.**

Při zkoumání otázek morálně politického potenciálu a psychologického působení k jeho rozvíjení a udržení je třeba vycházet z **pravděpodobných charakteristických rysů**, které budou průvodními jevy případné třídní války mezi socialismem a imperialismem. Za základní je přitom třeba považovat to, že půjde o rozhodující střetnutí mezi nimi, že imperialismu půjde o jeho bytí či nebytí. Této skutečnosti je si imperialismus dobře vědom a lze předpokládat, že použije ke své záchraně všech svých sil a prostředků.

Příští možná válka se proto v našich podmínkách bude vyznačovat nebývalou urputností, ukrutností a intenzitou. Jednotlivá cvičení, mají-li být (a tak tomu musí být) důležitou součástí psychologické přípravy, tomu musí plně odpovídat, musí napomáhat ve vytváření správných představ o válce, napomáhat maximálnímu přiblížení výcviku podmínkám skutečné bojové činnosti. Jen tak budeme mít možnost jednak získat dostatek podkladů pro další zkvalitňování a rozvoj morálně politické a psychologické přípravy vojsk a jednak vyzkoušet její různé formy v praxi.

V eventuální příští válce budou mít vedle vysoké odborné připravenosti vojsk **rozhodující význam jejich morálně politická a psychologická příprava, tvořící ve výchově vojáků jeden celek.**

Základ morálně politické a psychologické přípravy vojsk tvoří marxisticko-leninská ideologie.

Vzhledem ke krutosti příští možné

Požadavek kvalitní morálně politické a psychologické přípravy vyžaduje, aby-
chom při její realizaci **maximálně využívali vědeckých poznatků.**

V souvislosti s tím bychom měli uskutečnit **výzkumy k objasnění obsahu a jednotlivých metod morálně politické a psychologické přípravy**, zvládnutí jedná-
ní vojáků v podmínkách skutečného ne-
bezpečí, jejich přípravy u různých druhů vojsk apod. Na základě toho pak **vybírat vojáky k jednotlivým specializacím.** Statistika totiž ukazuje, že příčinou mnohých poruch a katastrof jsou často ne technické, ale především mravní a psychologické faktory.

Dokazují to např. i některé americké materiály. Podle jejich údajů došlo k 30 % poruch raketových systémů a 66 % leteckých katastrof vinou lidí, vinou jejich slabých individuálních vlastností, nutných pro službu u těchto specializací.

Vědecky opodstatněný výběr vhodných jedinců s použitím různých testů umožní **doplňovat specialisty lidmi, kteří mají předpoklady** jak pro zvládnutí dané techniky, tak také pro její neefektivnější exploataci.

Soudobé technické vymoženosti vytvářejí rovněž výhodné podmínky k tomu, aby byl **výcvik některých profesí konán s pomocí různých technických prostředků, které dovedou vyvolat iluzi skutečného boje** nebo se mu velmi blíží.

Zatím těchto prostředků využíváme především při výcviku pilotů, řidičů apod. I v těchto případech je však pozornost zaměřena především na zvládnutí techniky dané funkce při zanedbání bojových podmínek.

★

války, vedené s mohutnými ničivými prostředky, nepřetržitě, s neočekávanými zvraty, s velkým fyzickým a duševním vý-
pětím, je **třeba počítat také s řadou emo-
cí a nálad jak jednotlivců, tak různých vel-
kých skupin či organizačních celků.** Zkou-
mání těchto emocí a nálad, potírání zá-
porných a využívání kladných vlivů patří do oblasti psychologické přípravy vojsk.